

LISTEK.

Zgodovina slovenskega slovstva. IV. del. Spisal profesor dr. Karol Glaser. V Ljubljani 1898.

Dasi sem moral čuti dosti očitkov užaljenega avtorja, ker sem o nekaterih zvezkih njegove slovstvene zgodovine z najboljšim namenom povedal svojo sodbo, vendar hočem tudi o zadnjem delu napisati par misli. Morda je prof. Glaser s svojimi tožbami res koga prepričal, da sem mu delal kdaj krivico, vendar upam, da pritrdi vsak razsoden človek, ki pozna Glaserjevo zgodovino in je čital moje opazke, da so bile njegove tožbe o slovenski nehvaležnosti pretirane . . . Žal, da tudi sodba o letošnji knjigi ni ugodnejša! Saj so se izjalovile vse nade, da postane delo vsaj proti koncu boljše in zanimivejše.

Letos smo dobili prvi del zadnje dobe našega literarnega razvoja, a prof. Glaser ga je obdelal tako suhoparno in medlo, da lahko rečemo: knjiga v tej obliki še ni zrela za tisk! Da se je sploh natisnila, je deloma krivda Glaserjeva, še bolj pa krivda literarnega odseka »Slov. Matice«, ker jo je odobril. Tega odseka dolžnost bi bila, da bi bil zavrnil nedostatno in negotno delo, če je hotel biti vesten. Ko bi bil avtor v miru pregledal še enkrat rokopise, bi bil našel sam marsikaj, kar bi mu gotovo ne ugajalo, nam pa bi tudi nič ne bilo škodilo, ako bi bili čakali še eno leto te knjige — dobili bi bili vsaj kaj boljšega! Saj literarne zgodovine se ne izdajejo vsako leto ali vsako desetletje. Zato je tembolj obžalovati, da delo ni izvršeno s potrebnočnostjo, ker ni upanja, da bi kmalu dobili novo zgodovino slovenskega slovstva.

S prof. Glaserjem sva bila vselej nasprotnih nazorov o nalogi in načrtu slovstvene zgodovine. Priznal je sicer pozneje deloma upravičene moje zahteve, in morda bi jih bil deloma tudi sam rad izpolnil, a zdi se mi, da mu je nedostajalo potrebnih moči in potrebnega časa. Ne bilo bi treba, da bi zavzel Glaser stališče modernih kritikov, ki jemljejo za podlago, da je pesnik ali pisatelj povsem znan, in da je njih naloga le, duhovito in prijetno pripovedovati o njih in njih delih, pisati torej le nekake »causerije«. A malo več, nego nam podaja Glaser, smemo in moramo zahtevati, če hočemo, da bodo tudi tujci spoštovali naše znanstveno delovanje. To še ni dovolj, da nam pove literarna zgodovina poleg par dat o avtorju posamezne misli kake pesmi, ali da nam poda kratko, prav megleno in nejasno vsebino kake novele, temveč predložiti nam mora pesnika in pisatelja v vsem obsegu njegovega literarnega delovanja, oziraje se na stališče, katero zavzema v svoji dobi v literaturi in v družbi, in oziraje se na odvisnost od raznih prednikov in na vpliv, ki ga ima na druge. Literarna zgodovina, ki nam ne slika socialnih razmer, katerih sad in zrcalo so navadno literarni proizvodi, ni izpolnila svoje naloge.

Prof. Glaser je zoper take očitke nastopal z raznimi razlogi. Opravičeval se je, da je moral šele zbirati material; to je res — a ko ga je bil nabral, zakaj ga ni natančneje obdelal? saj bi bili radi čakali! Drugi razlog mu je nekako dvojno merilo, katerega mu ne morem šteti v čast, češ: drugi večji narodi si lahko privoščijo vzorne literarne zgodovine, mi pa, mali in neznatni narodič, moramo biti zadovoljni, da nam kdo sploh kaj napiše. To pač ni pravo načelo in tudi nima prav nikake utemeljene podlage.

Res je sicer, da je pri nas to delo težavnejše, ker je malo delavcev in sloni vse le na par ramah. Vsa čast tistim požrtvovalnim delavcem, ki nosijo to težko breme. A napačno bi bilo zahtevati, da moramo prav zato biti z vsem zadovoljni, da moramo z veseljem sprejeti vse, kar se nam podaja — četudi ni dobro! Pomisliti je treba, da moramo vsaj izkušati, da napredujemo in se razvijamo vzporedno z drugimi narodi.

Toda v tem primeru je bilo nekako tako. Zdi se mi, da se je lotil prof. Glaser dela, kateremu ni bil povsem kos. Pridobil si je z nabiranjem podatkov in gradiva velikih, nevenljivih zaslug, katere mu ostanejo, in ki mu jih ne more nihče prikrajšati, a da bi bil to, kar je nabral, tudi prav uporabil, za to mu je nedostajalo potrebne duševne čilosti. Obnemogel je skoro vsled napornega nabiranja, in zato mu je bila edina skrb, da le nekako preleti vso dobo, za notranjo vrednost svojega dela pa se — tako se mi zdi — ni utegnil mnogo brigati! In zato je naša literarna zgodovina na tako nizki stopinji, da ni niti nam niti naši »Matici« v čast. Prav nasprotno, saj bi moral vsakdo sklepati iz nje, kako malo se brigamo za znanstvo in literaturo.

Kar sram postane človeka, ko pomisli, kako sveta je drugim literarna zgodovina. Nedavno mi je prišel v roke zvezek »Neue Jahrbücher für das classische Alterthum, Geschichte und Literatur. Leipzig 1899«. V njem sem našel kratek članek »Die Aufgaben der Literaturgeschichte«, in ker mi podpira moje nazore, naj navedem nekaj stavkov iz njega: »Daher ist es nicht gethan mit Daten und Titeln, mit Inhaltsangaben, mit biographischem Detail; sondern Verstehen ist im höchsten Sinne Nachschaffen, Nachempfinden, sich in eine Seele mit eigener Selbstaufopferung, mit Selbstvergessen versenken. So muss ein Literaturhistoriker die Seele des Volkes, das er behandelt, in ihrem allmählichen Erwachen, in der Fülle ihres Lebens belauschen, muss sich in die Seele des einzelnen vertiefen, ihre Wandlungen aufspüren; er muss den psychologischen Stimmungen, Gefühlen, Motiven, soweit sie einen Niederschlag finden in Poesie und Prosa, nachgehen, muss die Verschlingungen religiöser, ethischer, socialer Regungen der Volksseele mit den ästhetischen aufweisen, und das alles nicht von der »Froschperspective« eines Volkes, einer Einzelepöche aus, sondern von dem umfassenden Gesichtspunkte der Weltliteratur, der vergleichenden Literaturgeschichte.« Katere teh zahtev je izpolnil prof. Glaser, na to naj si odgovori vsakdo sam, ki je čital zgodovino. Z ozirom na te opazke pač lahko rečemo, da niti iz »žabje perspektive« ni premočril naše literature. Ker očita pisatelj omenjenega nemškega članka prav značilno svojcem iste napake, ki so glavni nedostatek njegovega dela, evo tudi teh: »Unsere Literaturgeschichten sind noch immer überreich an völlig unfruchtbarem Detail, sie sind überladen mit einem Wulst von Daten und Titeln; und doch müsste, was nicht selbstentscheidend den Gang der Literatur beeinflusst hat, was nicht ein wichtiges Moment in der Entwicklung gewesen ist, was nicht ein bedeutendes Spiegelbild der Zeit bietet, als todt am Wege liegen bleiben; unsere Darstellungen bieten des Unwesentlichen eine wahrhaft erdrückende und beklemmende Fülle, je näher sie der Gegenwart rücken, und entrathen des Wesentlichen in so vielen Stücken, d. h. der Betonung der großen Grundzüge, des wahrhaft Keimfähigen, des wahrhaft Charakteristischen.«

Ko sem prečital te vrstice, se mi je zdelo, da je pisal mož o naši literarni zgodovini. Ali ne veljajo skoro vsi njegovi očitki tudi za Glaserjevo delo? —

Prof. Glaser je sicer za uvod napisal zgodovinski pregled in potem opisal razvoj društvenega življenja med Slovenci, a to je tako samo zase, tako ločeno in brez zveze s pravim predmetom, da se bode morda kdo še čudil, čemu je to sploh v knjigi. Tako je »Dom in svet« že predlagal, da bi se zgodovinski pregled povsem opustil. Prof. Glaser ni znal spojiti teh vprašanj s svojim predmetom in pojasniti kavzalnosti med njimi. Opis društev pa je preveč statističen, niso pa poudarjene misli in ideje, ki so vodile društva.

Precej se je posrečil avtorju še »Slovstveni pregled«, ker opisuje prav na kratko razvoj naše literature, počenši prilično z nastopom Stritarjevim. Prav ta del bi si jaz želel morda najdaljši, a Glaser mu je posvetil jedva štiri borne strani. Zato je vse le bolj suho naštevanje imen in naslovov, a misli in duha ni. Tukaj bi bila naloga pravega literarnega historika, da bi pokazal, oziraje se na literature drugih narodov, zakaj se je slovstvo razvijalo tako, kakor se je, in ne drugače.

»Pregledu« slede potem posamezni literati. Da je postavil prof. Glaser Stritarja na čelo celi dobi, to je povsem upravičeno; saj je prav on dal pravec slovstvenemu razvoju, in dolgo se je pomikalo vse po njegovem tiru. Stritarja je opisal dokaj dobro, samo malo enotnejše oblike bi si želel in malce temeljitejšega dokaza, kako je prišel Stritar v svojo strujo. Prav lepo, dasi kratko je pisal Glaser o Pesjakovki; tu je pokazal v malem, kar bi bil moral delati v velikem; tu nam je jasno, zakaj je začela Lujiza pisateljčevati.

Po moji sodbi bi bilo treba postaviti še drugi mejnik za novejšo dobo, in to ustanovitev »Vesne«, iz katere se je potem izcimil najnovejši literarni tok.

Razvrstitvi bi se dalo marsikaj oporekati. Čudna se mi zdi nedoslednost. Stritarja je opisal vse zapored: pesnika, pripovednika in dramatika, druge pa je razkosal, da nam jih je treba, ako hočemo dobiti celotno sliko, iskati na raznih mestih, n. pr. Funtka na str. 44. in 88., Jurčiča 88. in 99., Vošnjaka 82. in 149. — Medveda je obdelal samo dramatika, dasi je vpoštevati v njem tudi lirika. — Razdelitev v nabožno liriko je malo kočljiva stvar; v to kategorijo pač spadajo Vesel, Zarnik, Silvester, Šuhač i. dr., ne spada pa povsem Opeka. Sploh pa ni vse nabožno pesništvo, kar je tiskano v »Domu in svetu«. — Fr. Kreka in dr. Ivana Kreka je zliil Glaser v enega. O manjših pesnikih bi se dalo sploh prepirati; po mojem mnenju bi zadostovalo, da se samo omenijo, in da se pove, kako so pisali. Praviti vsebino dveh ali treh pesmi, prav nič ne pomaga in jemlje po nepotrebnem prostor v knjigi, kakor n. pr. o Hudoklinu, Kržišniku in celi vrsti pesnikov nabožne lirike. — Prav slabo je med drugimi označen n. pr. Gangl. — Neumestno je kritikovati posamezne verze radi besedosedlja ali česa enakega, kakor na strani 42. To so malenkosti, katerih ni treba omenjati v slovstveni zgodovini. Zdi se mi, da je prof. Glaser vsled samih malenkosti zgrešil glavne znake.

Naše pripovednike nam je opisal prof. Glaser jako plitvo in neznanstveno. V par vrsticah (Tavčarju jih je privoščil 11, Deteli samo 3½!!) nam pove suho, kje in kdaj se je rodil in umrl in kje je služboval dotični pisatelj; potem pridejo naslovi povesti in za vsakim kratka vsebina. Pri Kersniku bi bil lahko izpustil »Kolesarjevo snubitev«, pa nam raje povedal vsebino ene njegovih krasnih črtic »V zemljiški knjigi« ali »Otroški dohtaf« ali kaj drugega. Vsebina je povedana dostikrat tako slabo n. prim. »Jare gospode« Kersnikove, da nam z njo ni prav nič pomagano. Vsaj to bi smeli zahtevati, da bi nam bil podajal

bolj jedrnate in značilne vsebine. Najbolj pa pogrešamo njegove sodbe, oziroma literarne ocene. Seveda si mislim to povsem drugače, nego je storil Glaser po nekod. Tuintam je namreč napisal za vsebino par besed, a to ni nikaka ocena. Kdo se ne bi namuznil, ko čita mesto ocen opazke, kakor n. pr. »Župnikov hlapec, če je pri zdravi pameti, ne bo gojil nad, da bi postal zet okrajnega sodnika« (str. 120.) ali »V tej povesti nastopajo otroci preveč modro« (134) ali »Črtica iz sedanje dobe ni posebno laskava za moški spol« (136) ali »Vsako ponosno in omikano dekle bi slabo sprejelo snubača, katerega bi taka malenkost (koline) privedla do odločilne besede.« i. t. d.

Kersnik je bil mnogo bolje opisan v raznih člankih, ki so izšli po njegovi smrti. — Tavčar ni dovolj ocenjen; razdelitev njegovih povesti, kakor jo navaja Glaser, je neumestna in nepotrebna. Tavčar je v celoti romantik, in naj je pisal, kar je hotel. — Pomena takega pisatelja v literaturi profesor Glaser ni skoro nikjer poudaril; po njegovi zgodovini soditi, je Koder prav tako imeniten pisatelj kakor Kersnik ali Tavčar. — Skratka: oddelek o naših pripovednikih nima niti približno znakov kake slovstvene zgodovine.

Glaserjeva zgodovina nas je torej povsem razočarala. Sicer še pride drugi del zadnjega zvezka, a že sedaj lahko izrečemo z mirno vestjo svojo sodbo. Hvaležni smo Glaserju za trud, ki ga je imel, in za podatke, ki nam jih je zbral, hvaležni pa mu ne moremo biti za način, kako nam je napisal slovstveno zgodovino.

Na Dunaju v juniju 1899.

Dr. Fr. Vidic.

Jezus Kristus pravi Bog. Pregled najvažnejših dokazov tej temeljni resnici krščanske vere. Spisal dr. Ivan Svetina, katehet in profesor na c. kr. višji gimnaziji v Ljubljani. V Ljubljani 1899. Natisnili J. Blaznikovi nasledniki. Založil pisatelj. Cena 40 kr. — Na priloženem listku izjavlja pisatelj, da je čisti dohodek namenjen v prid notranji opravi za kapelico sv. Alojzija v novem poslopju c. kr. višje gimnazije v Ljubljani. — Na 93 straneh male 8° nam je tu podal g. pisatelj temeljne dokaze, ki se nanašajo na božanstvo Kristovo ter so, kakor je znano, predmet verskemu pouku v šestem razredu gimnazijskem. Priznamo, da smo z veseljem prebirali brošurico, ker nam podaje v mili materinščini to, kar so nam svoj čas vbijali v trde butice v blaženi nemščini, in pri tem smo se živo spominjali muke in truda, ki nam ga je provzročevala dogmatika, predavana v tujem jeziku, da jo je marsikateri izmed nas klel in jo menda še dandanes kolne, kakor nekdanj gorjanci naši Ravnikarjeve molitvenike. Veselo jo pozdravljamo kot dokaz, kako lahko in lepo se bode izvrševal verski pouk na srednjih šolah, kadar nam bode danó, spoznavati svojega Boga in božje skrivnosti v materinščini.

Male pesni. Ljubljani mladini zložil I. M. Kržišnik. — V Celji 1899. Tiskal in založil D. Hribar.

V tej knjižici je nekdanji sotrudnik »Ljubljanskega Zvona« zbral nekaj svojih otroških, šaljivih ter cerkvenih pesmic, ki dojdejo dobro zlasti sestavljalateljem čitank za naše ljudske šole. Večina teh pesmi in pesmic pripada najboljšim, kar jih imamo v tem žanru v naši mladinski literaturi. Naša mladina bo te stvari gotovo rada prebirala, saj so po večini pisane v narodnem duhu. Naivnost, otroški humor, šegavost in celo satira diha iz teh verzov. Kdor se